

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 19.

V Ljubljani, 1. oktobra 1888. l.

XXVIII. leto.

Kako naj šola goji in vzbuja pri otrocih ljubezen do domovine in udanost do presvetlega vladarja?

(Govorila pri učiteljski konferenciji za okolico Ljubljansko v 17. dan jul. t. l. Anica Pour.)

Prva mladostna leta preživi otrok v domačem krogu svojih ljubljanih starišev, bratov in sestrá. Brezskrbna, srečna leta hitro minejo. Zamán si jih želi otrok nazaj, ko mu je užé solnce prve njegove mladosti odsijalo — ter mu brezskrbna radost zginila.

Človeška dôba, trajajoča od 1. do 6. leta je v pravem pomenu srečna dôba, kajti tù se otročji um čudežno razvija; otrok začénja stvarí ogledovati ter si dela razne pojme o njih. Naravni zakon užé velí, da se vzbudí v srcu mladih otrok ljubezen do onih oseb, katere jih obdajajo. V prvej vrsti omeniti je skrbne matere, katera otroka „od zore do mraka, od mraka do dné“ varuje in vzgojuje. Pa tudi otrok ljubi vse stvarí, katere vidi v domačej hiši okolu sebe. Ljubi igrače, ki mu jih stariši, bratje in sestre podelé; vse, kar je v domači hiši, kar je okolu njega, mu je ljubo, a kar je tujega — zoprno mu je. Otrok spozná svoje stariše, brate, sestre in druge osebe v družini; ljubi jih, pri njih je rad; ž njimi se najraje druží.

Pa ne samo v domačej hiši biva otrok, marveč njega vodi nagon tudi v okolico. Kdo ne vé, kako rad skače po livadah, trga cvetice, pléte vence, loví metulje; s kratka: povsod se veselo zabava v družbi sosednih otrok, ž njimi se najraje bavi, med njimi se najbolj srečnega čuti. Dobro mu je znana vsaka stezica, vsaka cvetica, vsaka ptica. Saj „cvetice domače najlepše cvetó in ptički domači najslajše pojó“. V nekaljenem veselji preživel je na ta način otrok prva svoja mladostna leta.

Sedaj nastopi za-nj resnejša dôba — čas učénja. Vse to, kar si je otrok do tega časa prisvojil, je prvemu šolskemu pouku tudi prva podloga. Treba tedaj, da se uči spoznavati stvarí, katere ga obdajajo o njih koristi in njih škodi. Saj nam je znano, da človek to ljubi, kar je lepo, dobro in koristno. (Vselej pa tudi ne). Predočimo si nežno vzpomladansko cvetko; postavimo jo poletnega dné na pekoče solnce, ne zmené se dalje za-njo; hirala bode polagoma, a naposled — usahnila. Isto tako zgodi se z otrokom, ako se njegov um ne razvija, ako se učitelj ne prizadeva, njegovo srcé blažiti; kajti čut vseh čutov je čut prave ljubezni do resnice, do domovine. Kolikor stareji je otrok, toliko lažeje je moč vplivati na njegov čut, toliko bolj se ukorenini v njem ljubezen do domovine.

Nastane vprašanje: „Kako naj reši šola to važno nalogo svojo?“

I. Otrok ima v sebi razne zmožnosti in čute; treba je te posebno previdno buditi, da obrodé zaželjeni sad. Užé v prvem šolskem letu naj bodi „nazorni nauk“ tako urejen, da se otrok učí spoznavati najprvo to, kar mu je najbližje in ga neposredno obdaja. Iz ogledovanja sledí pojmi, iz tega zaum in razsodek. To ogledovanje pa more otroku podati rojstveni kraj njegov. Tukaj si najbolje predoči hišo, vrt, polje, gozd, hrib, dolino itd. Brez tega tudi pozneje pouk v zemljepisji ni réčen in stvaren nauk, ampak prazno besedovanje. Ako otrok natanko po vsem pozná svoj domači kraj, upati je in smé se trditi, da se mu priljubi, da je za-nj vnet ter da postane veren ud občine in slednjič tudi dober državljan. V vzgled naj postavi učitelj ptičice, ki nas jeseni zapusté, a vzpomladi se zopet v svoj domači kraj vrnejo. Ako užé ptičica toliko ljubi kraj, kjer se je izvalila, kako bi li človek, obdarovan z dušnimi in telesnimi prednostimi, ne ljubil kraja, kjer je zagledal luč svetá, trgá nežne cvetke, sploh v veselji in igri preživel svoja otroška leta! — V poznejših šolskih letih se razširi pouk na okraj, na domačo deželo, na sosednje dežele in slednjič v celoto — na cesarstvo. Kako naj učitelj to razpravo vódi, mora vedeti vsakdo. Zeló važen, da se budí čut do domoljubja pri otrocih je gotovo tudi zgodovinski nauk. Ta pouk se pa nikakor ne sme odcepiti od zemljepisnega pouka, ampak bode naj v tesnej zvezi ž njim. Treba je, da se učitelj za ta pouk vestno in dobro pripravlja. Zbira naj si za to primerne slike. Posebno je omeniti onih slavnih mož, kateri so se hrabro borili zoper ljutega sovražnika domovine, da, še celó kri prelili za domovino, za ljubo Avstrijo. V lepih, mikavnih potezah naj jim označi kraj in čas osebe, razloží jim, kaj je ona dobrega provzročila, sploh: s čim si pridobila domovinskih zaslug. Na tak način se otroško srce blaži; v njem se vzbudí želja, zjednačiti se ž njo; ponosno gleda na njena dela.

Blagor njemu, kateremu se odprè zlato polje domovinske ljubezni! Kdo ne pozná in se ne spominja onih sladkih trenutkov? Človeku je, kakor da se je prebudil iz dolzega — dolzega spanja. On ima domovino, sicer malo — zapuščeno — tlačeno domovino. Sme jo, dá, mora jo iz vsega srca ljubiti. Komu ni znano, da se mehko, mlado srce oklene te domovine, da so jej vse misli posvečene. Vzbudí se pak v njegovem srcu ob jednom tudi resnično hrepenenje, to milo domovino svojo z vsemi močmi čuvati pred njenimi sovragi in tlačitelji.

II. V vsakej družini je oče (gospodar) prvi, kateri zapoveduje družinskim udom, kateri sploh vodi vse notranje in vnanje zadeve njene. Brez dvombe je treba, da ga, ako se hoče ohraniti red in mir, v vsem posamezniki natančno ubogajo. Njemu je izročena skrb za hišo, on želí družini sreče — blagostanja. Pa ne samo zapovedovalec je oče; pri njem uživa družina mnogo dobrot. Njegovo bistro okó čuje nad vsemi, ki so mu izročeni. Učitelj naj po primernih vprašanjih skuša otroke privedi do tega, da sami spoznajo, kakove dolžnosti vežejo družino do njega (očeta-gospodarja), da vedó sami sklepati iz navedenih vzrokov, da ga mora vsak družinski ud spoštovati, ljubiti, ga pred tujim nasilstvom, če treba, tudi sè svojim življenjem braniti.

Iz domačega življenja naj potem učitelj preide do naše širje domovine, katerej je oče in vladar naš presvetli cesar Franc Jožef I. On skrbi za toliko milijonov ljudi; sè svojo mogočno roko vlada pravično; on želí, da bi bili vsi podložniki njegovi srečni. Naj jim pové, koliko daruje presvetli cesar za razne dobrodelne zavode, koliko revnim pogorelcem, po toči ali povodnjih poškodovanim itd. Opomni naj jim, da se vsak dan po časnikih číta o tem ali onem blagem činu njegovem. Po takem navódu bodo spoznali otroci prevelike dobrote cesarjeve ter iz srca vskliknili: „Bog živi cesarski te gospod, na veke caruj tvoj slavni rod!“ Ti čuti vzbudili bodo v njih ljubezen in udanost do prevzvišenega vladarja.

Še daljni pripomočki temu so spominski dnevi naših slavnih pradedov. Take dni naj učitelj otrokom natanko razlaga, kaj se oni dan praznuje, da dobé o slavljenji prave pojme.

Tudi veliko pripomorejo k vzbujanju udanosti do presvetlega cesarja domovinske pesmi, poezije in primerne zgodovinske povesti. Vsébina naj se otrokom temeljito razlaga, predavanje naj bode prosto, kratko, jedrnato in čisto. Večkrat naj se v ta namen tudi kaj primernega deklamuje.

Slednjič je opomniti tudi še drugih primernih momentov, kakor: 25letnega vladanja (1873.), — srebrne poroke (1879.), 600letnice združenja Kranjske z Avstrijo (1883.); dalje rojstnega dné (18. avgusta), dan godu presvetlega vladarja (4. oktobra) in cesaričnega (19. novembra).

Najlepša prilika pa se ponuja vsakemu učitelju sedaj k praznovanju 40letnega vladanja našega presvetlega cesarja. Ako tako in jednako ravná učitelj sè svojo mu v pouk izročeno mladino, ako je sam prešinjem z ljubeznijo do domovine svoje in udan iz vsega srca vladarju, ne bode mu težko tudi svoje otroke napeljevati k enakej ljubezni in udanosti do domovine in cesarja; gotovo bode tudi mladina, kadar odraste in ko jo bode klicala dolžnost v nabor, veselo stopila v vojaški stan, v bedi poprijela krepko za orožje ter z navdušenjem branila se zoper pretečega sovražnika klicaje:

„Mi ti zdaj prisegujemo,
Da za-te radi žrtvujemo
Blagó in kri.
Če vstane kje vihar srdit,
Le naj hrumi, le naj besni,
Rešilni meč, branilni ščit
Ti bomo mi!“

Domača vzgoja.

Prva in najpoglavitejša vzgoja otrok je domača ali družinska vzgoja, to je vpliv, ne samo starišev na otroško nprav, temveč vsega oobja, kar ga je v domači hiši. Glavna vzgojitelja domá sta oče in mati. Kako žalostno je videti siroto pri tujih, neskrbnih ljudeh! Kdo naj jej bode oče? — Kdo mati? — Rés, pomilovanja vredno táko dete, moralo bi se kasneje v šoli vse drugače vzgojevati, nego pa užé v družini dobro vzgojena deca. Najvažnejša je tedaj domača vzgoja. Užé v starih časih so ljudje to vedeli, ker so puščali otroke do sedmega leta v družini. Prve vzgojiteljice bile so jim matere, ali tudi dojnice. Zato so i morali otroci najbolj spoštovati svoje stariše.

Dandanes je veljava in strogost pri očetu, ljubezen in miloba ter najbližnja, tedaj prva vzgoja pri materi. Če tudi je to splošno ločeno drugo od drugega, vendar naj se družite veljavnost z ljubeznijo in strogost z milobo. — Mati je, katera čestokrat z otrokom občuje, ga vadi hoditi, prve besede izgovarjati itd. Včasih jej pomaga pri tem poslu pestunja, ako jo ima. Se vé, da so i tù izjeme, kakor povsodi, da se vse to delo prepusti postrežkinji ali kakovi drugi osobi, ne gledé na to, ako ta zná vzgojevati in kakó vzgojuje. V tem se marsikatera mati jako pregreší, ako še, mogoče zaradi drugega posla, vso vzgojo otrokovo prepusti poslom, ki jih ne pozná. Taki stariši pozabijo dolžnosti, katere užé narava sama zahteva, in katere jim je Bog v srce vsadil. — Kje je materina in očetova vzgoja pri otrocih v sirotišnicah in kje pri onih v rešilnicah?

Otroku mora biti dom in družinska vzgoja, svet in njega vzgoja v manjši meri, da si prilastí raznih lepih čednosti, mnogo neznanih besed, pojmov itd. Saj to se pri malem otroku najlažje doseže, ker se človek po izkušnji v prvih treh letih več naučí, ko v treh akademičnih. Tedaj mora družinska vzgoja toliko vplivati na otroka, da si pridobi obilo znanosti in ročnosti. Vpliv na otroka ima v prvi mladosti vsa njegova bližnja okolica, vsa bitstva, s katerimi v dotiko pride. Na deželi je i prav zato dete drugače vzgojeno, kakor v mestu. Ko na pr. po mestih mnogoteri otrok, poljskih pridelkov in dr. ne pozná, znano je to kmetskemu otroku, in ko slednji ne pozná na pr. toliko raznih rokodelcev in stanov, ki so v mestih, je to prvemu lahko znano itd. Zopet drugačna je vzgoja bogatih in revnih otrôk, kakor tudi vzgoja za svoje otroke skrbnih in nebrižnih starišev. Mnogo bi se dalo o tem govoriti, a naj bo tù le splošno nekaj o družinski vzgoji omenjeno.

Družinska vzgoja ali vzgoja otrôk v družini je tedaj tolike veljave, da — smelo trdim — najbolj vpliva na kasnejše življenje človeško. Dete se mora vaditi ubogljivosti, pokornosti, delavnosti, varčnosti ali štedljivosti in družih lepih čednosti užé od starišev, od domače družine, da bo i táko. Res je, da se kasneje marsikateri v slabi tovaršiji spridi, vender mu doné vedno materine besede in njeni dobri nauki na uho, ko je prej mnogokrat slišal, kaj je prav, kaj ni prav. Vest ga morí v kasnejših letih, zakaj ni slušal koristnih opominov skrbnih starišev, in še pride marsikateri sprijenec na pravo pot. Zato tudi otroci v vsem posnemajo svoje stariše, in resničen je pregovor: „Jabolko ne pade daleč od jablana“. Stariši ne smejo gojiti prepira, slabih vzgledov in družih za vzgojo otrôk škodljivih strastí in nečednosti. Ako bi se ravno kedaj kaj naopačnega imelo dogoditi, naj se storí to prikrito. Otrok ne sme o tem nič vedeti, dà, še celó slutiti ne sme.

Kako naopačno je pa nekoč, posebno na deželi, da se družina pogovarja med seboj, kakor da bili sami odrasli pametni ljudje, ne mislé, da imajo znabiti kôpo otrôk v družini. Spominjam se besed, katere je najpametnejši čestokrat izustil, ako je hotel včasih kaj povedati, kar ne bi bilo za nas (otroke), če smo bili pričujoči, — in to so bile besede: „Poglej, kakó je oblačno, dežvalo in gromelo bo!“ — Kmalu se je pogovor na druge reči zasukal. Je pa i dandanes takó? — Žalibog, da se tako redki slučaji nahajajo v sedanjem času, ko bi odrasli pazili na besede govoreče vpričo otrôk; zato užé hočejo včasih otroci več vedeti, ko pa odrasli ljudje. Koliko veselje bi največ vsakega presenetilo, ako bi se povsod prav vzgojalo. Zato se mora dete versko prav vzgojevati, da bode táko, kakeršno si želimo. Koliko veljá pa človek brez vere? Otroke vzgojajo prvič stariši ali njih nameštniki, potem pa bratje, sestre, hlapci, deklice i. dr. Ker je poglobljena skrb otroške vzgoje starišem prepuščena, zato je tudi le njim v pregreho šteto, ako otroci niso dobri, ali niso prav vzgojeni. In prav govori naš slavni pedagog, ranjki škof A. M. Slomšek, ko pravi, „da prvi naglavni greh naših šol so stariši, kateri se le na šolo zanašajo in otroke domá v božjem strahu utemeljiti zamudé. Kar mati pri otroku zamudí, se teško kdaj popravi; česar oče nad detetom ne storí, šola tudi ne izvabi. Roditelji se zanašajo na učitelje, učitelji pa na stariše in deca ostanejo surovina.“ —

Da bodo bratje in sestre mlajšim le v dober vzgled, za to imajo skrbeti stariši, kateri naj prve, kakor zadnje otroke prav poučujejo, prav vzgojujejo, in gotovo ne bodo starejši mlajšim na kvaru. Težavnejše se vé da je to pri poslih. Dojnice, pestunje, deklice, hlapce, pastirje in druge ne moreš tako naglo spoznati; ne veš kakšna je njihova nprav, kakó so vzgojeni. Kako lahko se zgodí, da ti tù v kratkem času posel pokvari dete, ne vedé, kakó. Ako mu (detetu) nagaja, mu kake reči neče takoj dati in ga tako najprej vjezi, privaja ga nečednosti, jeze. Če ga uči povedati o kakej reči drugače, kakor se je

zgodilo, privaja otroka, da laže. Mnogo je takih vzgledov, katerih se ima družinska vzgoja ogibati. Učitelj naj pozneje skrbi, da šolska vzgoja podpira domačo vzgojo in da se družinska vzgoja s šolsko združuje.

Zdravko.

Knjiga Slovenska.

Delež svoj o védi staroslovenski imajo tudi Slovaci; po rojstvu svojem na pr. vže Dobrovský, posebej Šafařík, Kolár, Hattala, pa novejši nekteri le gledé vzajemnosti, nekteri po svojih jezikoslovnih preiskavah in drugih bukvah p. L. Štur, J. Holly (Cyrillo-Methodiada), J. Palarik, J. Hurban, M. Hodža, J. Viktorin itd.

Mej Poljaki slovijo novejši čas vzlasti učeni profesorji na vseučilišču Varšavskem. K temu pripomogel je prej deloma Samuel Bogomil Linde (r. 1771, u. 1847) v jezikoslovju po slovníku svojem (I. 1807—1814; II. 1854—1861); v pravoznanstvu Vaclav Aleksander Maciejowski (r. 1793, u. 1883); po slovnici A. Malecki; po raznih spisih Vik. Makušev (r. 1838, u. 1883). — P. Čarkovskij (Ópyty slavjanskago slovoproizvodstva. Varšava 1873); M. Kolosov (Staroslavjanskaja grammatika učebnik dlja gimnazij. Varšava 1875); A. Budilovič (Grammatika, Sbornik jubilejnij Methodievskij itd.), sloveči O. Pervolf, profesor v Varšavi (Vid. Archiv) itd. itd.

§. 41.

Najdaljšo zgodovino svojo ima staroslovenščina na Ruskem, vzlasti po rabi cerkovni. Vže v preteklem stoletju so spoznali njeno važnost ter jeli jo razlagovati v zvezi z jezikom narodovim pa književnim. Tako je na pr. Aleks. Semenovič Šiškov (r. 1754, u. 1840), vnet za slovanski cerkovni jezik (po Hanki), deloval na to, da so se napravile zanj stolice na univerzah v Petrogradu, Moskvi, Charkovu itd. Štep. Petrovič Ševyrev (r. 1806, u. 1864) je s Pogodinom preložil na ruski jezik Dobrovskega Institutiones itd. Sploh so spredvideli, da se književni jezik ruski brez staroslovenskega ne da prav pojasnovati: „Etimologija russkago jazyka ne možetü byti izučaema osnovatelino bezü izučeni-ja etimologii drevne-cerkovnoslavjanskoj etc.“ —

V ta namen je ruska vlada vstanovila mnogo učilišč, in da bi spoznali druge Slovane, vzlasti južne in zapadne, dajala je sposobnim profesorjem velike podpore, in ti so potujoči po slovanskem svetu opazovali in popisovali ga nekteri v jezikoslovnem, drugi v zgodovinskem, tretji v narodopisnem oziru itd. Vstanovila je lastni akademični grad za to vedo, magisterium slovanske literature, ktera z literaturo rusko čini doktorat slovanskoruske filologije. V teh vedah so poslednji čas poslavili se Preiss, Grigorovič, Bodjanskij, Sreznevskij itd.

Peter Preiss r. l. 1810, potoval po slovanskem svetu l. 1838—42, bil profesor slovanskih jezikov in literatur na univerzi v Petrogradu, a u. že l. 1846. Spisal p. O glagoliskoj pisimennosti l. 1843.

Viktor Ivanovič Grigorovič r. 1815 v Balti gubernije Podolske, potoval l. 1843—4 v Bolgarijo, Solun, na Athos, v Benetke, Ljubljano, Beč, Prago itd., bil profesor povestnice in književnosti slovanskih jezikov v Kazanu, Odesi, u. v Elisavetgradu gubernije Chersonske 31. dec. 1876. — Pisaril je mnogo o Glagolici in Cirilici, o gori Athonski, priobčil marsikaj o Cirilu in Metodu, več spomenikov itd.

Kratkoje obozrénije slavjanskih literatur. Kazan 1841. Opyt izloženi-ja literat. Slavjan. v glavnejšich epochach. Kazan 1842. Iziskania o slavj. apostolich v jevrop. Turčii. 1847. Statji kasajuščijasja drevněslavjan. jazyka. Kazan 1852.

Cerkovni obradnik sv. Cyrilla a Methodia . . Apostol Ochridski, Slepčenski, Paramejnik, Mineja, Triod itd. (Rad VIII., Archiv IV. V. etc.). Dopisoval je celó v vnanje časnike slovanske p. v Kolo o Bolgarskih pesnih narodnih, v Čas. Čes. Mus. o slovan. apostolih v Ohridi.

Josip Maksimovič Bodjanski r. 1810, učil se v semenišču Poltavskem, v Moskvi, potoval l. 1837, 1842 po Turčiji, Italiji, Avstriji, Nemčiji itd., bil profesor zgodovine in literature slovanskih narečij na univerzi Moskovski, u. l. 1877. Spisal je prav čvrsto razpravo o „Narodni poesii slovanskih plemen“ l. 1837, preložil na ruski jezik Šafařika Starožitnosti in Narodopis, Palackega nektere stvari, vredoval Časopis društva za starinoslovje in zgodovino rusko itd. Priobčil knjigo: O vremeni proishozhdenija Slavjanskichü pisimenü. Moskva. 1855. 8. CXV. 381.

Aleksander Fedorovič Hilferding, r. l. 1831, mnogo potoval po deželah slovanskih, pisal v razne časnike, u. l. 1872. Posebej spisal: Istorija Baltijskih Slavjan. Moskva 1855. Bosnija, Hercegovina i Staraja Serbija. Petrograd 1859. O srodstvü jazyka slavjanskago s sanskritskim. Petrogr. 1853. Ob otnošenii jazyka slavjan. k jazykam srodstvennym. Mosk. 1853. O Kirillë i Mefodii i tysjačelëtnej jich godovščinë l. 1862. Gršká služba sv. Kyrilla i Methoda a život sv. Nauma; O jazyku Kašubcev, o Lužičanech, Pamjatniki narečija polabskih Drevljan i Glinjan, Drevnějšij periodü istorij Slavjan (v. Rus. Beseda, Věstnik).

Baudouin de Courtenay, profesor v Kazanu, spisal: Rezija i Rezijane . . Slavj. Sbornik III. — Podrobnaja programma lekcij 1876—77. Kazan 1878. 8. 92. etc.

Izmed Malorusov je dokaj spisal J. F. Holowacký (Glowacki), r. 1814, u. 1888, p. Chrestomatija cerkovno-slavjanskaja i drevne-ruskaja l. 1854. — Rusom prišteva se znani L. N. Palauzov, roj. Bolgar, služil v Petrogradu, u. l. 1872. Opisal je Vék bolgarskago carja Simeona. Petrograd 1852. Synodik carja Borisa (Pamatnik XIII—XIV veka) l. 1855. Jugovostok Evropy v XIV stol. l. 1857 etc. — L. Polivanovü: Učebnikü russkoj i cerkovnoslavjanskoj etimologiji dlja srednihü učebnihü zavedenij. Moskva 1867. — V. J. Šerclj: Sravniteljnaja gramm. slavjan. i drugih rodstvenih jazyk. Charkov 1871—73. — P. Perevlësskij: Slavjanskaja gramm. sü izbornikom. SPb. 1875. Kakor učebnih knjig, tako so tudi mnogo spomenikov staroslovenskih priobčili v novejši dobi razni profesorji in cerkovni dostojniki na pr. Evgenij, Philaret, Makarij, Porphyrij, Amphilochius etc. (Vid. Archiv).

§. 42.

Srbom je staroslovenščina, mnogotero spremenjena po živem jeziku narodovem, služila v cerkvi in knjigi, dokler je Dositej Obradović (r. 1739, u. 1811) jel pisariti v narodnem jeziku srbskem, nasproti tedanjemu slavenskemu: Sověti zdravoga razuma v Lipsku 1784 itd. Izdajal je največ npravnostne knjižice, kterih nekaj je po njegovi smrti skupaj na svetlo dal Solarić.

Naslednik mu je bil v tem Vuk Stefanović Karadžić (r. 1787, u. 1864), kteri je zgodaj knjigo slavensko dobival iz Moskve; l. 1813 soznani se na Dunaju s Kopitarjem, in ta je bil vzrok, da je Vuk prstonarodni jezik povzdignil v knjigo, vstanovil pravopis srpski, ter utrdil to s svojo slovnico in z novim slovarjem l. 1818. — Mala prstonarodna slaveno-srpska pesmarica je izšla l. 1814—15 v Beču; Pismenica srpskoga jazyka l. 1814; Narodne Pesni v Lipsku 1823—24; Narodne srpske poslovice a pripovjetke l. 1836, Pesni v Beču l. 1841—46 itd. O pravopisu in jeziku srbskem imel je hude borbe na pr. z Milošem Svetićem (Jovan Hadžić) in ž njegovimi privrženci od l. 1839 do 1848, v kterih je pojasnoval razmere med jezikom bolgarskim, srbskim na-

rodnim pa staroslavenskim cerkvenim, dokler je naposled zmagal. Ločitev je dovršena in sedaj vrlo napreduje narodno slovstvo srbsko.

Njemu nasprot je Evgenij Joannovics, pravoslavni voztočnije cerkve episkop Karlovački (Carolostadiensis), vo Viennê dal na svetlo „Grammatika cerkóvno-slavjanskago jazýka“ (Gram. linguae ecclesiastico-slavicae) l. 1851. 8. 375. Po njej sem namerjal, kakor pravi v „predisloviju, dragij rod moj sérbskij kù slavénskomu jazyku približiti, a i pročije Slavjany evropejskije i vnêevropejskije kù vozpriyatiju slavenskago jazyka, jako svoego knižnago . . . pobuditi. Sej bo jazykù cerkovno-slavenskij néstí rossijskij, néstí serbskij, niže bolgárskij, niže česskij, i za sie samoe nezavistno možeti byti vsémũ Slavjánomũ obščij etc“. — Schleicher piše o tej slovnici: „Blickt man in dieses buch, so muss man sich wundern, dass es nach den werken eines Kopitar, Vostokov, Miklosich erscheinen konnte (Formenl. der kirchenslaw. Spr. 1852. IX).“

Djuro Daničić (Popović) r. 1825 v Novem Sadu, učenec Miklošičev, v Beligradu profesor, naposled tajuik jugoslavenske akademije v Zagrebu, u. 17. nov. 1882, pokopan v Beligradu na vladne troške. Kar je Vuk pričel, to je Daničić znanstveno utrdil, srbski pravopis in književni jezik srbski, ki mu je tudi hrvatski. Tajnik društva srpske slovesnosti je spisal „Rat za srpski jezik i pravopis l. 1847, Srpska sintaksa, Poslovice 1871, Istorija oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika 1874, Osnove l. 1876, Korijeni s riječima od njih postalijem u hrv. ili srpsk. jeziku“ i mnogo jako učenih razprav jezikoslovnih in drugih knjig; izvrstnega akademijskega slovarja pa je dovršil samo I. zvezek. Sostavil je „Rječnik iz književnih starina srpskih“ v treh knjigah l. 1862—64, izdal „Život svetoga Save od Domentijana 1860, Nikoljsko Jevangjelje 1864, Život sv. Simeuna i sv. Save 1865, Životi srpskih kraljeva i archiepiskopa 1866“ itd., kar mnogotero pojasnuje staroslovenščino (Vid. Starine; Rad LXXVII. 1885).

Stojan Novaković r. 1842 v Šapcu, profesor v Beligradu, naslednik slavnemu Daničiću, je sostavil v Glasniku: Srpska bibliografija 1741—1867; Istorija opšte književnosti srpske, Zakonik Stevana Dušana; Primeri književnosti i jezika staroga i srpsko-slovenskoga l. 1877. 8. XXVII. 593.

J. Živanović spisal na pr. Kratak pregled staroga slovenskoga jezika. Novi Sad 1871. Izvod iz gram. 1873. Stari slovenski jezik. 1872. 8. 12 (Vid. Archiv. IV. 1879).

Dr. Ivan Anton Scopoli.

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kocbek.

(Dalje.)

Da bi se v tej samoti čutil srečnejšim, oženil se je Scopoli v drugič 5. febr. l. 1758. v Ljubani z Katarino pl. Franchenfeldt.

Scopoli je s svojimi deli, katera je za svojega bivanja v Idriji napisal in katera bodemopozneje omenili, zaslovel v znanstvenih krogih. Ker je vedno želel Idrijo ostaviti, pa ni dolgo trajalo, da je dobil razne ponudbe. Takó je bil l. 1763. po prizadevanji njegovega prijatelja grofa Firmiana poklican k pasovskemu knezoškofu kot domači zdravnik. Ko je l. 1766. umrl slavni rudninoslovec Lehmann, ponudila mu je isto stolico cesarska akademija v Petrogradu. (Glej „Deliciae“, Pars III, p. 81 in 82, kjer ste obe pisn ponatisnjeni). Vender Scopoli ni vsprejel dotičnih ponudeb, ker ni hotel ostaviti Avstje.

Ko je bil pa l. 1767. Nikolaj baron pl. Jacquin na dunajsko vseučilišče poklican, pletila mu je cesarica izpraznjeno profesuro za rudninoslovje in metalurgijo na

rudarski akademiji v Ščavnici (Schemnitz). In Scopoli se je preselil v Ogersko, kjer pa, žal, ni našel zadovoljnosti, kakor se je nadejal. Tù je kmalu izgubil svojo drugo soprogo. Vsled napornega delovanja v kemičnem laboratoriji, ki je bil v nepovoljnih prostorih, je tudi sam obolel. V Ščavnici imel je mnogo raznih opravil kot rudarski svétnik in profesor. Redko kedaj bilo mu je torej možno, baviti se s svojo najljubšo vedo, in še to le v urah, ki so bile počitku namenjene.

V Ščavnici oženil se je Scopoli tretjokrat s Karolino pl. Freyenau iz neke odlične obitelji. Da-si je Scopoli tù v boljših razmerah živel nego v Idriji, želel si je vender mesta, kjer bi se ložje bavil s svojo najljubšo vedo — botaniko. Scopoli je živel užé deset let v Ščavnici, ko je pozvedel, da bode na dunajskem vseučilišči ustanovljena stolica za prirodopis. Scopoli je prosil za-njo zaman, ker je po nasvetu barona pl. Stork bila podeljena Jakobu pl. Well. L. 1776. ponudili so mu stolico kemije in botanike na takrat avstrijskem vseučilišči v Paviji, katero je radostno vsprejel. Ogersko ostavil je 1. septembra istega leta, 15. oktobra dospel je na novo določeni mu kraj in z začetkom sledečega leta je pričel svoja predavanja. Tù je živel do smrti. Vedno pa je neumorno delal kot učitelj in pisatelj kakor v prejšnjih letih. Zlasti se mu je posrečilo v Lombardiji vzbuditi občno zanimanje za prirodopisne težnje. V Paviji je ustanovil botanični vrt, kabinet za rudnine in malaco-zoologično zbirko. Njegova zasluga je tudi, da so v bogatih železnarijah v Cavarini začeli vnovič delati.

Žal, da je neumorno delovanje starčku preprečila osoda. Po mnogih, zlasti mikroskopičnih delovanjih oslabil je njegov vid, takó da je leto dni pred smrtjo slepil na desnem očesu. V tretjem delu „Deliciae“ poslovil se je od učenega sveta, ki ga je s ponosom svojega imenoval. Scopoli je umrl 8. maja l. 1788. v 65. letu ovoje starosti, obžalovan od vseh učenih vrstnikov.

O osobnem občevanju Scopolija pripoveduje nam Maironi Daponte to-b: Scopoli je bil strogo kreposten, nenavadno postréžljiv, v občevanju zeló ljubeznjiv nož, ki ni poznal ni prevare ni hlinbe. Bil je skromen in brez vsake baharije. Bilo je treba posebnega povoda, da je kaj o sebi spregovoril. Vender je tudi Scopoli nalik drugim učenjakom našel zavist in literarično ljubosumnost. Da bi se zagovarjal, ni se mu zdelo dostojno. In zares mu je v zadnjih letih razno razcepljanje na stranke, v katero je vseučilišče propadlo, zeló ogorčilo njegovo življenje. Ali Scopoli je prenašal vse tioma in nikdar ni tožil o tem. Bili so celó vzgledi, da se je svojim sovražnikom pristrčno zahvaljeval, ako so kako pomoto v njegovih delih, sevé časi na zopern način grajali, in da je to pomoto pri prvi priložnosti popravil.

Na vseučilišči zbiralo se je okoli Scopolija mnogo odličnih mladih mož. Iot najboljše svoje učence imenoval je botanika D. Nocca, ki je bil pozneje njegov naslednik, zoologa J. Volta in J. Tineo, kemika A. Brugnatelli in S. Borda, mineraloga J. Martinenghi, farmacejta Marabellí, Mantagazza in Visconti. Njegov sin (rojen 2. avg. 1774 v Ščavnici, umrl l. 1854.) je bil na glasu kot statik.

Scopoli dopisoval je vsem znamenitejšim učenjakom iste dóbe. V njegov zadnji knjigi „Deliciae“ priobčen je imenik njegovih dopisovateljev (123 imen), mej njim mnogo slovečih. Tù omenimo le sledeče: Adanson, Allioni, Arduin, Banks Dolormieu, Fabricius, Gessner, Gleditsch, Gmelin, La Grange, Halle, N. de Jacquin, L. de Jussien, Lapeirouse, Linneaus I, II, Mygind, Seebier, Schaeffer, Schreber itd.

Scopoli je sevé na svojih mnogih izletih nabral dosti prirodnin. Da je im zbirke, zvemo iz predgovora njegove knjige „Einleitung zur Kenntniss und Gebrauchder Fossilien“ in iz jednega mesta pri Hacquetu. Kam so prišle njegove knjige in birke, ni

znano. V obče se je mislilo, da se hranijo na vseučilišči v Paviji. Vender jih tam ni, kakor je prof. V. Vossu javil njegov dopisatelj dr. R. Pirotta, profesor botanike na rimskem vseučilišči, ki je bil poprej asistent tajnocvetnega laboratorija v Paviji. Najbrž je bilo pri dvakratnem požaru v Idriji marsikaj uničeno. Scopolijevi rokopisi so bili neki posojeni tudi v Jenó. Neko pismo, katero je H. Freyer pisal Tommasiniju l. 1840. in katerega prepis hrani kranjski deželni muzej, pravi o tem. Dotični del pisma glasi se v prevodu takó-le: „Škoda, da je moj rajni oče Scopolijeve rokopise v letih 1809. in 1813. poslal v Jenó, komu? — — — Bil sem še premlad, da bi zamogel to zabraniti. To sem zvedel še-le leta 1827. iz njegovih ust“. — Po Freyerju preskrbljen prepis nima datuma in leži mej pismi, katera je Freyer l. 1840. od Tommasinija prejel ali njemu poslal. — Večna škoda, da so se Scopolijevi spisi takó izgubili. Marsikaj spisov kupili so najbrž bogati zasebniki. Takó piše grof Lev Henckel pl. Donnersmark v spisu „Reise-Bemerkungen botanischen Inhalts“ v „Flora oder botanische Zeitung“ (Regensburg), l. 1820., str. 43, da je v Milanu videl v knjižnici učenega grofa Luigi Castiglione mnogo izbornih botaničnih knjig, mej njimi pa več Scopolijevih rokopisov z risarijami. Od kod jih je dobil in kam so prešli, ni znano.

2. Scopolijevo znanstveno delovanje v Kranjski.

Scopoli prepotoval je Kranjsko deželo za svojega bivanja v Idriji v raznih meréh, da prouči njene prirodoisne odnošaje. Takó je prehodil l. 1755. Idrijski okraj, l. 1756. Ljubljanski okraj, l. 1757. Nanos, l. 1758. Loški, Kranjski okraj, Kokrško dolino in Storžič v Karavankah. Da so bili omenjeni izleti zeló težavni, pač lahko umemo, če pomislimo, da še takrat ni bilo takó dobrih občil nego dandanes. Slušajmo, kaj piše Scopoli v svojih „Deliciae“, Pars III. str. 81 o teh potovanjih: „Sam, spremljan samo po jednom človeku, blodil sem po planinah, spaval v mrzlih nočeh pod milim nebom, živel dneve in dneve ob kruhu in mleku, prišel nad Trstom celó roparjem v roke in nekđaj s Storžca nazajgrede visel sem tri ure v smrtni nevarnosti“.

Leta 1759. preizkal je gozde mej Ljubljano in Ribnico, Grintovec, Kočno, Greben, l. 1760. Planino in Cirčniško jezero, l. 1761. zopet Nanos in hribovje pri Senožečah, Kras in obali Jadranskega morja, l. 1762. Gorenjsko, zlasti Bohinj, l. 1764. Goriško in Devin ob zalivu Jadranskem. Z navédenimi potovanji razkril je botanična bogastva naših divnih krajev ter naše pokrajine predstavil učenemu svetu.

Na navedenih izletih nabral je Scopoli toliko gradiva, da mu je užé l. 1760. bilo možno izdati njegovo epohalno „Flora carniolica“. Knjiga je izišla na Duraji in je posvečena véliki cesarici.

V njej je opisanih 756 fanerogamov in 256 kriptogamov. V naštevanji rastlin sledil je prirodnemu sestavu, kolikor je bil baš razvil. Karakteristika plemen je večjidel po Linnéju, katerega pa ni povsod posnemal. Ako se mu je dozdevalo, da je najdel kaj boljšega, napravil je po svoji misli. Zlasti pri križnicah uvedel je natančnejše znake, ker so mu bila pojedina plemena premalo določno označena. Posamezne vrsti nimajo posebnih imen, nego so s kratkimi popisi in diagnozami označena, kakor je to Linné storil v prvi izdaji „Spiecies Plantarum“. V sinonimiki je segel nazaj do Tourneforta. Kakor je dr. Egger prvi poudarjal,*) postavil je tù Scopoli pleme *Sesleria*, ločeno od *Cynosurus*; šele vrstno ime *coerulea* je od Arduina. — Pri znanih rastlinah je pridedjal še slovenska národna imena, pri zdravilnih rastlinah pa kratke zapiske, ki so bili navadno posledki medicinske prakse. Da-si je imela knjiga v primeri z drugimi iste dóbe

*) Verhandlungen des k. k. zoolog.-botan. Vereines in Wien, Bd. I., p. 149.

mного vrlin, ipak je bila nedostatna v tem, da se ni ozirala na planinsko floro, ki znaša vélik del deželne vegetacije. V knjigo vrinilo se je tudi mnogo tiskarskih hib, ker je pisatelj živel daleč od tiskarskega kraja. To je tudi Scopoli obžaloval v nekem pismu na Haller-a (*Epistolae eruditorum*, t. IV., p. 316—317). (Dalje prih.)

Poročilo o pošiljativah za „Prvo slovensko stalno učilsko razstavo“ „Pedagogiškega društva“ v Krškem.

(Dalje.)

Ocene.

Geschichte und Sage der österr.-ungar. Monarchie. V treh zvezkih. Spisal Sigmund Berger, nadučitelj v Novi Rožnici na Moravskem. 1886. Samozaložba. Cena vsem trem delom 2 gld. 70 kr.; krasno vezanim 3 gld. — 1 zvezek 1 gld. 20 kr., 2. ali 3. zvezek po 80 kr.

Ta knjiga nam podaje v krajših odstavkih velik zaklad avstrijske zgodovine in pravljice in to na način, ki kaže temeljito pedagogiško znanje pisateljevo. V prvem zvezku nahajamo poleg skupne avstrijske zgodovine tudi posebno zgodovino posamnih dežel. Najbolj nas zanimata sestavka: a) Zgodovina Kranjske. b) Slovenci na Kranjskem in v sosednih deželah. Vender bi želeli tù nekoliko več jednovitosti, doslednosti in vernosti, česar dandanes ni težko doseči, ko se je o Slovencih in njih kulturni zgodovini pisalo tudi v nemščini že precej nepristranski. Napak ne bodem navajal, ker govori knjiga inache tudi o Slovencih pohvalno.

V drugem zvezku nahajamo poleg pripovedi iz avstrijske zgodovine tudi životopise imenitnih mož, mej temi pa vender pogrešamo marsikakega slavnega moža, katerega bi radi videli na primernem mestu.

Tretji zvezek obseza zgodovinske pravljice posameznih dežel, mej temi najdemo n. pr. iz Kranjskega: pravljico o ljubljanskem gradu, o svibenskem prstanu in o divjem lovcu. Temu delu so pridejane lepe pesni, ki se tesno naslanjajo na zgodovinsko tvarino in jo tako oživljajo.

Iz vsega dela veje pravo avstrijsko domoljubje, in učitelj, ki bode na ta način vne-mal svoje učence, žel bode mnogo uspeha. Zato najbolje priporočamo to delo učiteljem in voditeljem. G.

Nemški nadučitelj Sigmund Berger v Novi Rožnici na Moravskem je spisal knjigo „**Oesterreichs geschichtliche Jubiläumstage**“ in den Jahren 1882 und 1883, katero je založil Moric Perles na Dunaji, Stadt, Bauernmarkt 11. Pisatelj nam jo je poslal na ogled.

Vsébina prvega dela je: 1. Die Entstehung Österreichs. 2. Das Reich der Babenberger. 3. Das Interregnum in Österreich. 4. Rudolf von Habsburg wird deutscher Kaiser und belehnt seine Söhne mit Österreich, Steiermark, Krain, der windischen Mark und Portenau. 5. Albrecht, der erste habsburgische Herzog in den österreichischen Stammländern. 6. Das österreichische Regentenhaus bis zur Gegenwart. 7. Die 600-jährige Gedenkfeier dieser Belehnung am 27. Dezember 1882. 8. Gedicht: „Belehnung Albrechts mit Österreich, Steiermark, Krain, der windischen Mark und Portenau durch

Kaiser Rudolf I.“ von Joh. Ladislaus Pyrker. Drugi del ima nastopno vsebino: 1. Der Beginn der Habsburger bis zur Theilung in die Albertinische und Leopoldinische Linie. 2. Herzog Leopold III., der Biedere, der Begründer der Leopoldinischen Linie. 3. Geschichte Triests und dessen Anschluss an Österreich unter Leopold III. 4. Die Topographie Triests in der Gegenwart. 5. Die 500 jährige Gedenkfeier des Anschlusses Triests an Österreich und seine heurige Ausstellung. 6. Gedicht: „Ein Edelstein in Österreichs Krone“ von W. Wenhart. Vsebina tretjega dela je: Die Türkennoth in Ungarn und in den österreichischen Ländern. 2. Die erste Belagerung Wiens durch die Türken 1529. 3. Die zweite Belagerung Wiens und dessen Befreiung 1683. 4. Der 200jährige Gedenktag an die Befreiung Wiens von der zweiten Türkenbelagerung am 12. September 1883. 5. Gedicht: „Die Befreiung Wiens“ von Otto Prechtler. G. pisatelj se na večih mestih spominja tudi naše ožje domovine. Poleg družih podob se nahajate v tej dobro urejeni knjigi tudi dve podobi na slovenski zemlji: a) idiličen Miramar in b) staro pomorsko mesto Trst. Zato priporočamo knjigo prav toplo — zlasti učiteljskim in šolarskim knjižnicam.

„Ustava in državna uprava avstrijsko-ogerske države“. Stenska tabla s podobo Nj. velič. cesarja. Načrtal Jos. Klika. Založil Karol Jansky v Taboru na Českem.

Tako se imenuje 94—68 cm veliko učilo, katero ima namen, vzbujati domoljubno čustvo in širiti državljansko omiko. V 6 krogih je z veliko, razločno, čedno, črno pisavo označeno: sestava ljudskega zastopstva, začenši z občinskim zastopom in končavši z delegacijama. Nad temi so izseki krogovi, v katerih so z rudečimi črkami zaznamovana zastopstva državne uprave. Poleg tega so navedene nekatere najvažnejše zgodovinske letnice. Cena sliki je z katekizmom vred 80 kr.; na platnu in lakovano 1 gld. 80 kr. Zaradi praktične in krasne izpeljave je to učilo vredno vsega priporočila. G.

„Stenske slike za pouk v živalstvu“. Po prirodi, največ po živih primerkih narisane in zvesto po prirodi naslikane. Založnik: Karol Jansky v Taboru na Českem. Na vsaki tabli je po jedna žival.

Prirodopisni pouk vspeva le tedaj, ako se oslanja na stvari same ali njih slike. Takih nazornih slik imamo sicer že lepo število, a prav malo jih je zadosti velikih in povsem natančno in prirodi primerno izvršenih. Do zdaj so kot najboljše veljale Leutemannove, a bile so predrage. G. K. Jansky pa nam je preskrbel boljših, a cenejših slik, katere je odobrilo tudi vis. ministerstvo za rabo v ljudskih in meščanskih šolah. Pred nami leži pet takih tabel s posamičnimi živalimi: gos, koza, domači prašič, osel, domača kura (kokoš). Velikost vsake slike iznaša 64:90 cm, torej jo more vsak učenec natančno videti. Živali so jako skrbno, čisto in določno naslikane, tako, da jih moremo imenovati prave vzore za vsako ljudsko šolo. Vrhu tega je cena tem slikam tako nizka, da jih more omisliti najrevnejša šola; 5 listov velja samo 2 gld. 50 kr., posamezni listi stojé po 60 kr. Papir je močan; table se morejo obesiti na steno; napisi se dobé v vseh avstrijskih jezikih. Z ozirom na njih nedosegljivo uporabnost, nizko ceno in pedagoško vrednost ne moremo zadosti priporočati Janskega prirodopisnih slik vsem slovenskim šolam brez izjeme. G.

Šolska letina.

(Dalje.)

— Letno poročilo trirazredne dekliske šole v Kameniku 1887/8. 1. kaže: Učiteljstvo (katehet, nadučitelj in 2 učiteljici). Iz šolske kronike (s sklepom šolskega leta se je praznovala tudi cesarjeva štiridesetletnica). Dobrotniki šole (darovali so knjige,

obleko, hrano i. dr.). Vseh učenk je konec šolskega leta bilo 192, v ponavljalno šolo je hodilo 36 učenk. Vvrstitev učenk (odličnih po zasluženji; za višji oddelek sposobnih ali nespособnih pa po abecednem redu).

— Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Postojini 1887/8. l. ima: Učiteljstvo (nadučitelj, katehet, 2 učitelja in 3 učiteljice). Vkupni pregled šolskih otrok kaže 381 učencev in učenk. Iz šolske kronike (poučevalo se je tudi v kmetijstvu 32 učencev; razdelila se je 50 ubogim otrokom zimska obleka in obuvalo, vredno 300 gld.). Razdelitev šolske mladine po napredku.

— Letno sporočilo štirirazredne ljudske šole v Črnomlji, 1888. l. obsega I. Učiteljstvo (nadučitelj, 2 kateheta, 3 učitelji in 1 učiteljica). II. Šolska kronika (praznovanje cesarjeve 40letnice, spomenica stavbe nove 5razredne šole v Črnomlji i. t. d.). III. Pregled šolske mladine (dečkov in deklic vkup 367, v ponavljalni šoli pa 87). IV. Zahvala (šolskim dobrotnikom). V. Šolska mladina po napredku.

— Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Metliki koncem šolskega leta 1887/8. kaže: Iz Šolske kronike (praznovanje cesarjeve 40letnice, spomenica stavbe nove čveterorazredne ljudske šole v Metliki i. t. d.). Učiteljstvo (nadučitelj, 2 kateheta, 2 učitelja in 1 učiteljica). Dobrotniki šole. Pregled šolske mladine (dečkov 210, deklic 219, vkup 429, v ponavljalni šoli 99 dečkov in deklic). Pregled učencev in učenk po napredku.

— Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Trnovem koncem šolskega leta 1887/8. V tem poročilu beremo zanimljivo »Ustanovno pismo Trnovske šole 1814.l.« Potem naštevajo se dosedanji učitelji in učiteljice. Skupni pregled za šolo godnih in šolo obiskajočih otrok leta 1887/8. (vkup 397 godnih, 372 obiskajočih). Učiteljstvo (3 kateheti, nadučitelj, 2 učitelja in 1 učiteljica). Šolska kronika. Učenci in učenke alfabetično urejeni, — z debelimi črkami tiskani sposobni z odliko —. Pregled (vkup 292 dečkov in deklic).

— Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Senožečah, 1887/8. l. obsega: Iz šolske kronike. Šolska poročila. Učiteljstvo (nadučitelj, katehet, 1 učitelj in 2 učiteljici). Skupni pregled za šolo godnih in obiskajočih otrok (233 godnih, 216 obiskajočih). Uvrstitev učencev in učenk po abecednem redu, — z debelimi črkami tiskani sposobni z odliko —.

— Letno poročilo trirazredne ljudske šole v Mengeši koncem šolskega leta 1887/8. ima na čelu primeren zgodovinski spis »Na razvalinah Mengeškega gradu. (A. Koblar). Dalje: Iz šolske kronike (praznovanje cesarjeve 40letnice). Pregled za šolo godnih in šolo obiskajočih otrok (godnih 322, obiskajočih 259). Dobrotniki šole. Učiteljstvo (katehet, učiteljica, 1 učitelj in nadučitelj). Imenik učencev in učenk (po zasluženji uvrsteni).

— Sedmo letno poročilo deške meščanske šole s kmetijskim značajem v Krškem 1887/8. uvrstuje: »Zum zehnjährigen Bestande unserer Bürgerschule«. »Frequenz der Bürgerschule in Gurfeld in den ersten zehn Jahren ihres Bestandes« (vkup 442 učencev). »Opis šolskih prostorov s črtežem«. Der Lehrkörper (ravnatelj in 4 učitelji). Aus der Chronik der Anstalt (cesarjeva 40letnica). Wohlthäter der Schule. Verzeichnis der Lehrmittel. Schülerverzeichnis (v alfabetičnem redu, — z debelimi črkami tiskani sposobni z odliko). »Pregled meteorološki postaji meščanske šole v Krškem v letih 1886., 1887. in 1888.«. (J. Lapajne).

— Letno poročilo čveterorazredne ljudske šole v Krškem 1887/8. l. obsega: Iz šolske kronike (cesarjeva 40letnica). Šolarska kuhinja. Učiteljstvo (nadučitelj, katehet, 1 učitelj in 2 učiteljici). Kmetijska nadaljevalna šola (39 rokodelskih učencev). Skupni pregled šolske mladine (210 učencev in učenk v vsakdanji, in 17 dečkov in deklic v ponavljalni šoli). Imenik učencev in učenk po abecednem redu, — debeli tisk pomeni odliko).

— Jahresbericht der Volksschule in Neumarkt, 1888. ima: Chronik der Anstalt. Lehrkörper (nadučitelj, katehet, 2 učitelja in 1 učiteljica). Lehrbücher. Statistische Notizen (341 učencev in učenk, med temi 321 Slovencev). Bibliotheksbericht (274 knjig). Gewerbliche Fortbildungsschule (80 učencev). Rangordnung der Volksschulkinder.

— Jahresbericht der vierklassigen Knaben- und zweiklassigen Mädchen Volksschule zu Gottschee. Veröffentlicht am Schlusse des Jahres 1887/8. ima:

Aus der Schulchronik. Der Lehrkörper (nadaučitelj, 3 učitelji, 2 učiteljici in 2 kateheta). Zahl der Schulkinder (250 dečkov, 215 deklic, vkup 465). Knabenschule. Mädchenschule (imenik učencev in učenk).

Šolstvo na Kranjskem.

Po poročilu c. kr. deželnega šolskega sveta o šolstvu na Kranjskem v šolskem letu 1886/87. je bilo na Kranjskem javnih ljudskih šol 282, in sicer: 241 slovenskih, 24 nemških in 17 slovensko-nemških, mej temi je bilo 177 enorazrednih, 59 dvorazrednih, 18 trirazrednih, 24 čveterorazrednih in 4 peterorazredne. Poučevalo se je na 62 šolah polnodnevno, na 198 šolah poludnevno in na 22 šolah nekaj polnodnevno, nekaj poludnevno. Deških šol je bilo 13, dekliških 11 in 258 namešanih. Zraven teh rednih šol je bilo 32 šol za silo. Vse šole so imele 502 razreda. Nove šole so se ustanovile na Karolinini zemlji v Ljubljani, v Hrušici, v Pirničah, v Tomišlji, v Šent-Mihaelu pri Žužemberku, v Trzini in v Dobljčah. Novi razredi so se ustanovili na drugi mestni deški ljudski šoli v Ljubljani, v Šiški, na Rakeku in v Črnem Vrhu. Mej šolskimi poslopji jih je 88 v prav dobrem, 101 v dobrem, 51 v zadostnem in 43 v slabem stanu. Mej zasebnimi ljudskimi šolami je bilo 9 nemških, 4 slovenske in 3 nemško-slovenske. Izmej 63.314 za šolo godnih otrok od 6. do 12., oziroma do 14. leta jih je hodilo v javne šole, v zasebne šole in v šole za silo pa jih je hodilo 49.289, v strokovne in druge šole jih je hodilo 5.007, vkup tedaj 54.296 učencev. Brez šolskega pouka je bilo 9018 otrok ali 14% od vseh za šolo godnih otrok. Mej temi pa jih je bilo 780 za šolski pouk negodnih in 3.241 je bilo začasno oproščenih, dalje jih je v ponavljalno šolo hodilo čez 500, tako, da je bilo brez šolskega pouka 4.500 ali 7% otrok. Da je še toliko otrok brez šolskega pouka, je vzrok ta, ker so nekateri šolski okraji zelo obširni in ker je mnogo hiš in vasí od šole oddaljenih. Potem so na enorazrednih ljudskih šolah šolske sobe premajhne ter je v nekaterih krajih, posebno v gorakih krajih, premalo šol.

D o p i s i.

Iz Prage. Česki učitelji so osnovali osrednje učiteljsko društvo, h kateremu so že pristopila vsa česka okrajna učiteljska društva. Toda društvo hoče svoj delokrog razširiti tudi na druge avstrijske Slovence z namenom, izdajati originalno knjižico za mladino z izvirno vsebino in izvirnimi slikami (lesorezi), — torej popolnoma neodvisno od tuje spekulacije. Izvod se izda ali v českem, poljskem, hrvatskem ali slovenskem jeziku, ako je zagotovljeno vsaj 300 odtisov. Lesorezi pa se bodo hranili, da se lahko tudi izdajo cenó prevodi v sorodnih jezikih.

Tovariši! namera je gotovo plemenita in važna, — torej resnega preudarka vredna. Slovenska učiteljska društva naj se o tem pri zborovanjih posvetujejo, sklepe pa znanemu Slovenceľjubu g. Jan Leg o - tu v Prago (česki museum) naznanijo. S tem pospeševali bomo ne le kulturo in vzajemnost med avstrijskimi Slovani, ampak tudi avstrijski slovanski učitelji v ožjo zvezo stopili ter uspešneje delovali za národ in domovino. —i.

Iz Trsta. Kar se tiče ljudskih šol v okolici našega mesta, se več ali manj ravna po naši diktaturi, katera jim samovoljno narekuje zakone, po kojih se naši otroci odtujajo svoji národnosti ter vzgajajo v najzagrizlejše nasprotnike lastnega svojega jezika. Borni Slovenec se mora truditi, da se odkoplje do tega, kar mu gre. Družba sv. Cirila in Metoda je videla v kakšni nevarnosti je národnost slovenska ob obalah Adrije, posebno v mestu Trstu, in zatorej obrnila je svoje okó v prvi vrsti na nas osamljene ovčice in nam odprla slovensko otročje zabavišče. Bil je to prvi korak plodnega delovanja. Tržaški rodoljubi, posebno naša podružnica trudili so se na vso moč, da si pridobé tudi osnovno šolo. Niso se strašili neverjetnih zaprek, katere jim je stavljala in še nastavlja mestna občina in najlepše plačilo za vse britkosti, za ves trud, jim je odprtje

prvega razreda slovenske osnovne šole. — Prva slovenska ljudska šola v Trstu se je tedaj ustanovila. Vpisovalo v to novo šolo se je v 17. dan preteč. m. Oglasilo se je v šolo zadostno število učencev. Pouk začénjal se bode kmalu, ko bode poslopje popolnoma prirejeno. Bog daj srečo!

Iz Velikih Lašč. Dné 12. avgusta t. l. imeli smo učitelji s šolsko mladino prav lep praznik. Obhajali smo sklep šole in ob enem cesarsko slavnost. Zjutraj ob 8. imeli smo zahvalno mašo, katero je daroval naš zeló marljivi veroučitelj, kaplan v. č. g. Dobnikar, in pri kateri so peli šolski otroci. Po maši zbrali smo se vsi v zeló prostorni šolski izbi, katera je bila za isti dan vender le tesna. Navzoča je bila vsa odličnejša gospóda iz Velikih Lašč, a med njo tudi blagorodna gospa soproga našega rojaka c. kr. deželnega světovalca g. Jan. Hočevarja iz Ljubljane s tremi gg. sinovi. Najprej so se otroci dostojno nagovorili, ter opomnili na slavnostni dan, katerega se že ali še-le bodo obhajali kot znak hvaležnosti do predobrega, preskrbnega vladarja vsi národí mogočne Avstrije. Pokladali so se jim lepe čednosti in koristni nauki, katere naj v dejanjih izpolnujejo, da postanejo srečni, vredni otroci mile naše domovine in pravi, hvaležni podložniki svojega prevzvišenega gospodarja itd. K sklepu pozvali so se tudi k hvaležnosti do navzočih dobrotnikov, s katerih pomočjo preskrbela so se prelepa darila, 150 iztisov »Naš cesar« 200 iztisov »Spomenice« in 10 molitevni knjig, ki so se razdelila med šolsko deco.

Učenec 3. razreda nagovóri po tem navzoče prav primerno. Svoj daljši govor razloživši vzrok cesarjevega 40letnega proslavljanja zaključí s trikratnim »živio presvetli cesar Franc Jožef I.«, na kar zaori iz mladih grl trikratni »živio« zapevši še cesarsko pesem. Potem se je še deklamovalo in pelo. Razdelivši šolska naznanila in pripravljena darila podala se je mladež z lepim spomenikom vesela na svoj dom.

Pri tej priliki podarila je navzoča prem. gospa šoli 10 gld. Hvala!

A kako bi popisal srčno radost, katero smo občutili vsi, zlasti šolska mladina dné 16. septbr. o priliki, ko je šola prejela lepo zastavo, kot spomin veličastne slavnosti, katero priredila je ta dan občina Velike Lašče združeno z vsemi uradí v proslavo 40letnega vladanja presvetlega cesarja Franca Jožefa I.

Opustivši vse drugo, naj mi bo dovoljeno omeniti edino to, kar spada strogo v stroko šolsko. Po vzgledu visokodušnega vladarja, k iz očetovsko naklonjenostjo podpíra vse avstrijske národe, ki z neusahljimi dobrotami blaží in osrečuje vse svoje podložnike, sprožili in oživotvorili so tukajšnji rodoljubi in šolski prijatelji presrečno misel dobrodelnosti s tem, da se kupi tukajšnji šoli zastava. V 16. dan septb., ko se je obhajala veličastna cesarjeva slavnost, bilo je blagoslovljenje šolske zastave kot del svečanosti. Že pred Božjo službo, katera se je v to obhajala, okrožilo je pred šolo nositelja zastave, učenca Jož. Andres-a dvanajst belo oblečenih ovenčanih deklic in mnogo mladine, od koder so šli, ko so odpeli zvonovi, med spremljevanjem godbe v cerkev pred veliki altar k sv. opravilu. Tri deklice imele so v rokah prelep svilnat zastavin trak. Po sv. opravilu v cerkvi, šla je mladina z zastavo na okinčan, z vencem opleten, z mlaji obsajen slavnostni prostor pred cerkvijo, ki je bil odločen cerkvenemu obredu. Navzoči bili so vsi tukajšnji odličnjaki, a na čelu v uniformi c. kr. okrajni glavar pl. dr. Thoman s prem. gospo soprogo ter nenavadna množica ljudi. Pevci in pevke točno zapojó Nedvedovo pesem »Prošnja«. Potem kumica prem. gospá sodnikova pristopi, položé roko na zastavo. Vis. č. g. župnik Gerjolj z asistenco g. kaplana in 2 bogoslovcev opravi obredne molitve pri zastavi ter jo blagoslovi. Gospá kumica priveže prelep modro-rudeči svilnat trak na zastavo in zapoje se precizno Nedvedova pesem »Hvala Božja«. Sedaj se je z zastavo spremil še obhod k novi občinski hiši, kjer se je vložil in blagoslovil temeljni kamen. Od tod nesla se je zastava med mnogobrojnim spremstvom in veselo godbo k šoli. Tù se zastava uklone, godba zasvira cesarsko pesem, in konečno se izročí podpisanemu v varstvo kot šolska last.

Zastavo je okusno izdelala gospa Ana Hofbauer v Ljubljani iz čiste svile, belega damasta. Obrobljena je z zlatimi franžami in okinčana s šopki. Na njej ste prelepi sliki Matere Božje in sv. Alojzija. Zali modro-rudeči, široki svilnat trak se kaj lepo podá in ima zlat napis: »V spomin 40letnice vlade presvetlega cesarja Franca Jožefa I.« z letnicama 1848.—1888. Zastava stane z vsem 90 gld.

Naj se mi oprostí, da še pri tej priliki zabilježim le nektera imena dobrotnikov naše šole. V prvo vrsto imam čast prištevati c. kr. okrajnega sodnika g. Daniela Šufaj-a, ki je za zastavo prvi temelj vložil ter podaril 25 gld. Istotako daroval je 20 gld. neki naš slavni rojak. Gmotno so pripomogli gg.: c. kr. notar Lenček, župan M. Hočevar, c. kr. adj. Murgel, nadgozdar Gavdija, kaplan Dobnikar, Gruden Keko in več drugih.

Prva dolžnost za prejeta dobroto je hvaležnost. To skažem sedaj s tem, da v lastnem, kakor v imenu šole vskliknem vsem preblagim gg. dobrotnikom in pospešiteljem slavnosti: Bog Vas živi! Najlepša, iskrena zahvala!

Jos. Pavčič,

nadučitelj in voditelj šole.

Iz Ljubljanske okolice v 3. dan septembra t. l. (Učiteljska konferencija.) Dne 17. julija t. l. imeli smo učitelji okraja Ljubljanske okolice v II. mestni deški šoli na Cozjovej cesti po o svojem času objavljenem dnevnem vzporedu svojo uradno letno konferencijo, katere udeležilo se je, izuzemši bolehnega gosp. učitelja Bezega iz Sostrega, vse drugo učiteljstvo tega okraja.

Gospod predsednik, c. kr. nadzornik Vinko Levstik, prične nekoliko minut po 9. uri predpoludne konferencijo s tem, da se v svojem posebno dobro izbranem govoru spominja zgodovinskega praznika 40letnega vladanja našega presvetlega in očetovskega cesarja Franca Josipa I. V tem govoru navdušeno poudarja delovanje premilostnega vladarja na vseh poljih narodnega gospodarstva, osobito onega, tikajočega se ljudskega šolstva mej pretečenimi 40 leti, katero delovanje spremlja povsod očiten blagoslov božji. Presvetlemu vladarju ima se ljudsko učiteljstvo zahvaliti za sedANJI stanU primeren vsestranski položaj mej drugimi stanovi in pa za višjo in boljšo naobraženost mimo prejšnjih časov. Sklepno nagovori g. predsednik navzoče, da presvetlemu cesarju trikratni navdušeni »slava« zakličejo. Zgodi se z navdušenimi srci in zapoje se cesarska pesem.

Namestnikom izvoli gospod predsednik g. nadučitelja Papler-ja; zapisnikarja postala sta pa vsklikom gg. učitelja Primožič in Ziegler. In s tem dovršena bila je prva točka dnevnega reda.

Dalje poroča gospod nadzornik o stanji tukajšnjega šolstva tako-le:

V teku pretečenih šestih letih dosegel se je v tem okraji gledé šolstva velik napredek. Ustanovile so se nove šole, a razširilo se je več njih užé preje obstoječih. Novi šoli odprli sta se v Hrušici pod Ljubljano in v Pirničah; razširile pa one na Vrhniki, v Šiški, na Dobrovi in v Preserji. Ustanovitev enorazrednic v Bevkah, Tomišlji in pri sv. Martinu ob Savi, kakor tudi razširjenje šol v Borovnici, na Igu in Šmariji pričakuje se v kratkem. Zasluga temu napredku pripada pred vsem neumornemu in požrtvovalnemu delovanju predsednika c. kr. okrajnega šolskega sveta, namreč p. n. gospodu Janezu Mahkoti, c. kr. okrajnemu glavarju Ljubljanske okolice, kateri v resnici prav po očetovsko skrbi za šolstvo v svojem okraji. Vse hvalevredno omeniti je tudi na sploh prizadevanja učiteljev tega okraja, kateri večinoma svoje dolžnosti vestno in točno izpolnjujejo.

Na Vrhniški in Šentvidski šoli namerava se tudi nadaljevalne obrtnijske tečaje ustanoviti.

Rednih šol je sedaj v tem okraji 27.; poleg teh so pa tudi 3 šole za silo in sicer: na Golem, pri Sveti Katarini in v Podlipi; dalje ena privatna šola (v Medvodah) in pa 2 ekskurendni šoli (v Bevkah in Tomišlji).

Po vsem so letos bile redne šole v tem okraji takole razvrstene: bilo je 16 eno-, 8 dvo-, 1 tri- in 2 čveterorazrednici. Na vseh eno- in dvorazrednicah bil je pouk poludnevén, izuzemši le dekliško dvorazrednico na Vrhniki, na kateri so se deklice celodnevno poučevale. Radi boleznih slučajev učiteljev nanoslo bilo je med letom tudi tako, da se je moralo v nekaterih razredih čveterorazrednic na Vrhniki in v Šentvidu nad Ljubljano začasno le poludnevno poučevati. Le na trirazrednici v Šiški bil je pouk skoz vse šolsko leto tudi celodnevén. Po spolu bila je šolska mladina edino le na Vrhniki ločena; po vseh drugih šolah so se dečki in deklice razredoma skupaj poučevali.

Na rednih šolah poučevalo je 36 učiteljev in 7 učiteljic; od teh previdenih bilo je 32 učiteljev in 7 učiteljic sè spričevali učiteljske sposobnosti; le 4 učitelji imeli so samo zrelostna spričevala. Brez vsakih učiteljskih spričeval poučevali so samo učitelji na šolah za silo. Vseh veroučiteljev bilo je 33. Na 9 šolah poučevale so v ženskih ročnih delih privatne osebe, na drugih pa, kjer se je ta pouk delil, izprašane učiteljice iz tega predmeta. (Konec prih.)

Iz Ljubljane. Slavnostni koncert, ki ga »Slovensko učiteljsko društvo« v Ljubljani pripravlja v proslavo 40letnega vladanja presvetlega cesarja, bode (ako ne bode posebnih ovir) v četrtek zvečer v 18. dan oktobra t. l. Oglasilo se je vkup užé čez 100 vrlih pevcev in pevk, ki se bodo udeleževali te redke, sijajne slavnosti. Slavnostni odbor še enkrat vabi vse g. g. učitelje in učiteljice, ki se hočejo udeleževati tega slavnostnega koncerta, da se oglašé; tako naj se oglašé tudi vsi, ki so se užé oglasili pa (morda po kaki pomoti) niso dobili še obljubljenih napevov. — V ta dan (18. okt.) bodo tudi učiteljska zborovanja: »Vdov

skega društva«, »Slovenskega učiteljskega društva« in »Národne Šole«. Natančneje o tem se bode še naznanjevalo.

— Cesarjeva 40letnica bode šolski praznik. Minister za bogočastje in uk je dovolil, da se v 1. ali 3. dan meseca decembra t. l. (ker 2. dan decembra je nedelja) zaradi spodobne proslave cesarjeve 40letnice v ljudskih in srednjih šolah ne bode poučevalo.

— Učitelj je odgovoren za vsébinsko šolskih knjig. C. kr. učno ministerstvo vsa šolska voditeljstva in ravnateljstva strogo opominja, da so za vsébinsko vseh knjig in tiskovin, katere šolskim otrokom posojajo, dajejo ali priporočajo, ravno tako odgovorni, kakor za vsébinsko knjig, ki jih vzprejemljejo v knjižnico za učence.

Premene pri učiteljstvu.

G. Štefan Tomšič, nadučitelj v Starem Logu, je dobil nadučiteljsko službo v Vipavi. G. Gašpar Gasparin, nadučitelj v Vipavi, pa gre iz službenih obzirov za nadučitelja v Stari Trg pri Ložu, in g. Ivan Mandelj, nadučitelj v Starem Trgu pa gre enako za nadučitelja v Sodrašico. — g. Andrej Pernè, učitelj v Vipavi, imenovan je učiteljem in voditeljem v Šturje, g. Alojzij Lavrenčič, III. učitelj v Vipavi, pa je postal tù II. učitelj. G. Karol Benedik, učitelj v Ledinah, dobil je nadučiteljsko službo v Smledniku na Gorenjskem.

V šolskem okraji Logátskem so ti-le g. g. potrjeni pripravniki in pripravnice začasno postavljeni: Rudolf Završnik na 4. učiteljsko mesto v Cirknici, Karol Rožanec na 3. učiteljsko mesto v Zgórnjem Logátci, Jožef Petkovšek za učitelja v Godoviči, Teodor Schuller za učitelja v Babno Polje, Ana Kočevar na 2. učiteljsko mesto v Begunjah, Julija Jurman na 2. učiteljsko mesto v Črnem Vrhu.

Razpis učiteljskih služeb.

Št. 963

okr. š. sv. Na enorazredni ljudski šoli v Dragi se razpisuje učiteljska služba z letno plačo 450 gld., s 30 gld. opravilne doklade, s prostim stanovanjem in gospodarskim poslopjem v stalno, ali začasno nameščenje. — Na posebno željo občine bi se raje oddala služba prosilcu, ki zna orglati. Prošnje naj se pri podpisnem uradu postavnim potom vlagajo do 20. dne oktobra 1888. l.

C. kr. okrajni šolski svèt v Kočevji, dne 18. septembra 1888. l.

Št. 988

okr. š. sv. Na štirirazredni deški šoli v Ribnici se bode stalno, ali začasno umestila četrta učiteljska služba s 400 gld. letne plače. Pravilno osnovane prošnje naj se postavnim potom pri podpisnem uradu vlagajo do 20. oktobra 1888. l.

C. kr. okrajni šolski svèt v Kočevji dne 18. septembra 1888. l.

Št. 888

okr. š. sv. V šolskem okraji Logátskem se bodeti stalno, ali začasno umestili te-li učiteljski službi: 1. na dvorazredni ljudski šoli v Spodnji Idriji, kjer se bode letos samo prvi razred začénjal. Letne plače je 500 gld., 30 gld. opravilne doklade in prosto stanovanje. 2. Na dvorazredni ljudski šoli v Ledinah s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem. Prošnje za ti službi naj se postavnim potom do 8. oktobra t. l. vlagajo pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svèt v Logátci v 24. dan septembra 1888. l.

Št. 409

okr. š. sv. Na novo ustanovljeni ljudski šoli na Sveti Gori (na južni železnici, Savi) se bode umestila učiteljska služba s 450 gld. letne plače, s 30 gld. opravilne doklade in s prostim stanovanjem. Prošnje naj se postavnim potom do 10. oktobra t. l. vlagajo pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svèt v Litiji v 16. dan sept. 1888. l.

Št. 422.

okr. š. sv. V Litijskem šolskem okraji se bodeti stalno, ali začasno umestili te-li učiteljski službi: 1. Druga služba na dvorazrednici v Velikem Gabru s 400 gld. letne plače. 2. Četrta služba na čveterorazrednici v Šent-Vidu pri Zatičini s 400 gld. letne plače. Prošnje naj se postavnim potom do 5. oktobra t. l. vlagajo pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svèt v Litiji v 16. dan sept. 1888. l.

Št. 432

okr. š. sv. Na dvorazrednici na Vačah pri Litiji se bode stalno, ali začasno namestila druga učiteljska služba s 400 gld. letne plače. Prošnje naj se do 5. oktobra 1888. l. vlagajo postavnim potom pri podpisnem uradu.

C. kr. okrajni šolski svèt v Litiji v 15. dan septembra 1888. l.